

ประเภทภูมิปัญญาด้าน จาริต ประเพณี มติ ข้อห้าม ภาษาในหมู่บ้าน

ชื่อภูมิปัญญา พิธีเรียกขวัญคน (บ้านไหล่น่าน ตำบลไหล่น่าน)

บทนำ/ความสำคัญของภูมิปัญญา

คนโบราณเชื่อว่า คนหรือมนุษย์ไม่ว่าจะเป็นใครอยู่ที่ใดย่อมมีขวัญซึ่งเป็นเจ้าของของคนนั้น อยู่ติดตามบุคคลคนนั้นอยู่เสมอ สำหรับพิธีสู่ขวัญจะทำก็ต่อเมื่อมีคนไม่สบาย หรือหกล้มในพิธีงานศพรดชกกัน หรืออุบัติเหตุที่รุนแรง จนขวัญของผู้ป่วยนั้นตกหล่นทาง ไม่สามารถมาร่างตนเองได้

ความเป็นมา

ตามธรรมเนียมโบราณพื้นเมืองนั้น ในเมื่อผู้หนึ่งผู้ใดอยู่สุขสบาย มักเป็นดับไหวใจสั้น ผอมเหลือง ไม่มีสีสรร วรรณะ สิบวันหนาวชาวันไข้ กินบ่ล่า นอนบ่หลับ นอนกลางคืนมักสะดุ้งตกใจกลัว หรือไปพบเห็นสิ่งที่หวาดเสียวน่ากลัวและประสบอุบัติเหตุ สยดสยองมาอาจทำให้ขวัญหนีดีล้ำ เหล่านี้เป็นต้น ท่านจึงให้ทำพิธีเรียกขวัญ (ส่องขวัญ) สู่เข้าเอาขวัญเสียจะอยู่สุขสบายแลฯ

การทำพิธีส่องขวัญ ท่านให้ทำขันครุ (ขันตั้ง) ให้หมอหรืออาจารย์ผู้จะทำพิธีนั้น มี สวยหมาก 4 พลู 4 สวย สวยดอก 4 สวย เทียนน้อย 4 คู่ เทียนเล่มบาท 2 คู่ ข้าวเปลือก 1 ลิตร ข้าวสาร 1 ลิตร เบี้ยพันสามหมากพันสาม ผ้าขาวผ้าแดง เงินตามฐานะ แต่งดาใส่ขันตั้งให้หมอ

ส่องขวัญ

กระบวนการ

การส่องขวัญนั้นให้แต่งเครื่องข้าวขวัญ คือทำเครื่องขันบายศรีปักด้วยดอกไม้ ที่มีกลิ่นหอมหลายสี หลายอย่างให้เป็นพุ่มพวงงาม มีด้ายสีเส้น รอบเวียนบายศรีข้างในขันให้ใส่ข้าวปลาอาหารต่าง ๆ ชนิดพร้อมทั้งเครื่องหวาน สำหรับเครื่องบายศรีเห็นว่าทุกท่านคงเข้าใจดี เพราะเห็นเคยทำมามาก จึงไม่กล่าวให้ละเอียดไว้ในที่นี้ เมื่อแต่งดาเสร็จเรียบร้อยแล้ว ก็ทำพิธีส่องขวัญต่อไป

ก่อนฮ้องขวัญต้องทำพิธีกล่าวคำ ปิดเคราะห์ปิดภัยเสียก่อน ดังนี้

สะหลีสวรรค์ บัดนี้ข้าจักปิดเคราะห์ตั้งหลาย อันมีในต้นตัวของ.....หื้อตกลงไปเหมือนอาจารย์
เจ้า หากแต่งหื้อตกไปหลายแห่งหลายฮู ถ้าอันอยู่ในชมพูเดียวสอด แอ้วคั้นสอดไปมา หลอนถูกลักขณา
เกี่ยวอยู่ตัวเคราะห์หมูมากุม อาทิตย์ตกลมมิบไกล้ำราหู สอดตวยแถบ อังคารแรมรุ่งอยู่ เคราะห์หลายหมูมาจน
อายุคนครบไขวปีเดือนใหม่มาเต็ง เคราะห์จำเริญบ่ออก ต่าจันนอกจันใน และจันกลาง หลอดเคราะห์มา
ปานตั้งอยู่ กำลั้งเคราะห์หมูเป็นตรัง หลอนถูกลักขณาเคราะห์ใหญ่ อาทิตย์ไล่ตกลมมิ อังคารลุมแถมเล่าราหู
เนา 12 โสริป้องกันดำโทษ เคราะห์ร้ายโสกมาปานถูกอม ทุเลทุเสวาหาย ข้าจักไล่มาเคราะห์ป่าเป็นป่าเกิด
เคราะห์ล้าเลิศปลา เคราะห์ไปมาตามไต้ เคราะห์แม่ไก่อล่าหลัง เคราะห์ท่านจิงติดำ เคราะห์ท่านว่าจาชขวัญ
เคราะห์ติดพันจับถูก เคราะห์มัดหลูดคิ่นมา เคราะห์ชราถ้อยเผ่า หลอนมาเผ่ามาฝืน จันแลจันอย่ามาเหนียว
หนอง จุงล่องไปด้วยไฟ หื้อไหลไปตวยน้ำ อย่ากินมาแถม ซ้ำปอสองแต่เตอะ ฯ

เมื่อทำการปิดเคราะห์แล้ว ก็ทำพิธีกล่าวคำฮ้องขวัญต่อไปนี้

สะหลีสวรรค์ สัพพะศัตรู วินาสันตุ อัจจะในวันนี้ก็เป็วันดี เป็นวันกราบไถ้เป็กสิ วันนี้ก็เป็วันดี
สะหลีวันมัน เป็วันพ่ายเป็ข้าศึกศัตรู เป็วันพระสัพพะัญญู ขึ้นนั่งแต่นแก้ว พ่ายเป็แล้วหมูตีปนมารก็
แมนวันนี้ จักหื้อเจ้าอยู่สุขสำราญหายโสกเศร้า หื้อเจ้าป็นจากทุกข์โทษโทษา ก็แมนวันนี้ วันนี้นำเป็วันใจ
ยามหาลาก เป็วันใจยะผาบจมปู ผุงศัทรุน้อมหน้ามาสู่ ไ้พ่ายเป็แล้วหมูโจรา ก็แมนวันนี้ วันนี้นำดีล้า
เลิศ แควนผาเสริฐกว่าวันและยามตั้งหลาย นับภุหมายก็มีหลายแห่ง กำปีฟ้าตี้แสง ก็มาเศษ ลี-ห้า-หก
-สอง กำปีโหรา ตรีศตรองจงออกหื้อเป็โยด เอาฤกษ์ออกตั้งเป็นตราเอาแถมวันยามมาบอกแล้วเอาเจ็ด
หาร สับอักข้อยเบงจะตวานพิโต เอกะโต ก็ยังดีหลายมวลหมู วันนีก็ดีเรียกเข้าเอาขวัญ พระอาทิตย์และพระ
จันทร์ ย้ายไปสู่วราศีช้อมหาไชย อังคารไปสู่วเมษสุขเกษตรตัวดี โสริย้ายไปสู่วราศี อุดตะมะโจด พระหะละ
โยคมะหาไชยราหูไปเป็นคู่วุฒเข้าสู่วเมถุน หากเป็นคุณและมิตร อาทิตย์ไ้ดมหาอุจจาลักขณาหาโยด ทำกง
นะวางลง เข้าสู่วราศีเมษ รวมผัดตัววิเศษ กุมมาก็แมนวันนี้ วันนี้นำเป็วันนันทาคติดีดีสะอาด เป็วันพญา
เวสสันตะระราชเสด็จจากป่าไม้มาเมืองอินตานิองแวงถั่ง จึงหื้อฝนท่าแก้ว หลังรำลง ตกในโขงเขตห้อง
ผะเตสต้อง เจตตะระนกรเป็นแก้วประวรเรื่องเรือ เพื่อไว้หื้อดำวไ้ อยู่อวยตวนก็แมนวันนี้ บุปผาราจาบาน
แบ่งสร้อย กวีกำนกาบย้อยจุมจีก็แมนวันนี้ยามนี้ซ้า เอวันเม็งไตรออกตั้ง เอาหุกคุมไป เอาดีธิเข้าใส่ เอา
สามใจ้คุณลง ก็ถูกที่ประสงค์เอาสะตาง เจ็ดหารบ่ขาด อุดตะมะจาดิ คำป็นคำ ก็ยามนี้นำดีบ่เศร้า ออก
ธรรมพุทธาพิเศกเรียกเอาขวัญ เข้ามาตั้งอยู่ในพุทธรูปเจ้า ครอบต่อเต้าห้าพันระวัสสาถึยามนี ยามนีนำดี
สะอาด เจ้าขักคิยะจาดิกุมมารขึ้นจีเหนื่อหลังหงษ์ผาดำบินฉาณไปนออากาศ ไปพบใ้มารดาจาดิ ที่อุทยาน
ลวดมีใจบานจมนั้น ปุ่ย่าเผ่าย่นทวนขวัญปุนอัสจรรยยังล้า พระยาอินตางูจ้วยกำเจ้า บ่ตกถ้อยถ้ำเข้าเสยที่ ก็
ยามนียามนีดีบ่เศร้า ผู้ข้าจักเรียกร้องเอา 32 ขวัญเจ้าจุงมาบัตนีนานูคติกา หลายมวลหมู พร้าพร้อมกุ้สะ
กูดจิงตงแต่งแบ่งขันใบสีหลายเยื่อง สะปะเครื่องของกิน หวานเจียงจิบ่น้อย มีตั้งกล้วยฮ้อย จินเนื้อปลา
ของนานามีมากตามอันมักหากขอมมาเสวย มีตั้งจินหมูและเป็ดไก่อ มีตั้งข้าวต้ม ข้าวหนมใหม่กินล้า มีตั้ง
หมากพลูคำเมียงหมี่ มีพร้าพร้อมจู้อันอันได้ตงแต่งตำ ยังขันบายศรีงามสะอาด อันผู้ฉลาดหากเกยทำใส่ ขัน

ตำไว้ส่องหน้าหากงามดี หยิบใบสีสนสอน เอาใบกล้วยยอดดีมา แบ่งขันบายศรีปักแล้วงามเลิศแล้วหากปอ
ตา ประดับบุปผาดวงดอกสร้อย งามจิ้นจ้อยหากควรจะมีตั้งดอกมณิลา เกียงเหมย และสลิเทศ มีตั้งดอก
กาเกตุ และสะบันงา ดอกจุมปี จุมปาบานแบ่งสร้อย ก็ก้านอาบย้อยกลิ่นหอมนวล ดอกตั้งมวลก็มีหลายสิ่ง
มาหอมรสยิ่งกลิ่นกันทา หมูป้อแม่ปิตา ก็มาแต่งดาไว้ถ้ำรับ 32 ขวัญ แห่งเจ้าจุงมา มามีตั้งเครื่องอาภาของ
นานาในโลกล้อ 32 ขวัญเจ้ามาบริโศกจู้อันอัน มีตั้งต้อต่างและหลานหู แหวนสุขมือใส่ก้อย มีบ่น้อยคำ
ของแปง คนตั้งหลายหันก็ใคร่แย่งใคร่พ้อ ขอสามสิบสองขวัญจุงมา มาผู้ขำตั้งหลายก็มาแต่งดาไว้ถ้ำ ขออัญ
เชิญมาอย่าจำเงินเหิง เมินนาน หื้อมาอยู่สุขสำราญกับเฒ่า หื้ออายุเจ้ายืนยาว ร้อยชาวขบ เข้าจุงจักมี หื้อ
มาอยู่สุขสวัสดิ์เหลือกว่าเก่า สุขร้อยเท่าป็นปุน หื้อได้อยู่กระต่าบุญ ไปอย่าขาด ขวัญเจ้าอย่าได้ประมาทัน
ตัว ขวัญเจ้าอย่าได้มัวเมาตกใจกลัวสะดุ้ง จิตแตกฟุ้งล่าหลงไหล แม่นว่าขวัญเจ้าไปตกใกล้ดาวเขต ประเทศ
ต่างเมืองไกล ขอเชิญมาไว ๆ อย่าจำ ภริยาลูกเต่าก็มานั่งถ้ำ รับเอาขวัญเจ้าเมื่อยามนา ขวัญเจ้าอย่าไปอยู่
ย่านน้ำ ในถ่อนถ้ำและวังปลา ขวัญเจ้าอย่าไปอยู่กับนาคา และเสื่อห้วย ที่แหวหลังจิวบ่อนผาจัน ขวัญเจ้า
อย่าไปอยู่ที่ดงคางกลางถ่อนกว้าง แถมแรดจ้างหมูปงคง ขวัญเจ้าอย่าไปอยู่กับวอกค่างหมูปงคน บ่ใจ
เหมือนภาษาคน ยามเมื่อมันร้องไห้ เอามือเกาะกิ่งไม้หย่อนหัวลง ขวัญเจ้าอย่าไปล่าหลงหนแอ่วเล่นในประ
เทศต้อเมืองไกล บ่ใจเหมือนมหานครบุรีใจใหญ่กว้าง ดูต่างสร้างปารมี หื้อมาอยู่สวัสดิ์ เหลือเก่า หื้ออายุ
ยืนเตียงเต้า ทีจมาแต่เตื่อะ ๑

ต่อไปนี้ไปมัดมือซ้าย

อัจจะในวันนี้ ก็เป็นวันดี สหลิสัทธิโชค อุตตะมะโยคเนืองนองเงินคำเรามีหลายกอง บ่รู้กาย จักผูก
มือเบื้องซ้ายไว้บ่หื้อขวัญเจ้าหนี จักผูกมือเจ้าไว้เล่ากับตน ด้วยฝ่ายวิเศษฝ่ายขาวเขต บริสุทธิ์ ฝ่ายอันคน
มนุษย์โลก หากต้อแปงบ่สัน ปอพะหนาน แม่นจักผูกจ้างปายสารก็ยังอยู่ แม่นจักผูกจ้วควาย อันโล่นเล่นก็
ยังหน แม่นจักผูกมือคน ก็หายพยาธิ ฝ่ายเส้นนี้มันเหลือขนาด ยิ่งกว่านาคะบ่วงบาศก์แห่งพญานาคตัวชื่อว่า
วิรูปักษ์ ฝ่ายเส้นนี้เนาขางามวิเศษอันสรูปด้วยเป็นภาษา ลูกแต่ต้อตัดกะสิมาลา จักผูกขวัญเจ้าไว้บ่หื้อ
ไกลหลายชคคล้าย จักผูกมือเจ้าเบื้องซ้าย ไว้บ่หื้อขวัญเจ้าหนี 32 ขวัญเจ้าจุงมาอยู่กับต้นตัวเจ้าหื้อมีอายุมัน
ยืนยาวเทียวแต่ดีหลี แต่เตื่อะ ๑

ต่อไปนี้ไปมัดมือเบื้องขวา

อัจจะในวันนี้ ก็เป็นวันดี สะหลี อะมะริสสะโชค เป็นวันอันพ้นจากทุกข์โศก้า จักผูกมือเบื้องขวา
แห่งเจ้าหื้อมีอายุมันยืนยาว หื้อเหมือนคั่งมะหาปัดตะวี อันหนาได้สองแสนสี่หมื่นโยชน์ ขวัญเจ้าจูงหื้อมัน
คั่งคอยหิน อันหนาได้แสนโกฏิสังชะยา ขวัญเจ้าจูงหื้ออยู่มัน คั่งเขาไกรระชะตะ ขวัญเจ้าหื้ออยู่มันเหมือนคั่ง
หินบัลลุกับพะละศิลาอาสน์ แห่งอินคาธิราช เจ้าฟ้าจูงจักมีเที่ยงแท้ดีหลี ปลายมือเจ้ามีหลายกึ่ง หื้อมีเศษะ
ยิ่งกว่าดาบศรีกัญไชย กั้นว่าเจ้าจักยื่นมือไปตางใด ฝิร้ายก็หื้อใจขาดสะหลายแ่ง ฝิร้ายหันเหมือนคั่งแต่ ยาม
เมื่อตามไฟ สะปะอันตรายอันใดมีก็หื้อระงับกลับหายจาก เป็นคั่งน้ำกึ่งกลาดจากใบบัว 32 ขวัญเจ้าจูงมาอยู่
บ้วระมวลสะพู่ มาแวดล้อมอยู่หลวงหลาย ข้ำจักเอาเชือกเหล็กพระนารายณ์มาแหล่งไว้ บ่หื้อขวัญเจ้าไป
ไหน หื้อมาอยู่กับต้นกับตัวเจ้าได้ร้อยชาวขบเข้า พระวัสสานั้นจูงจักมีเที่ยงแท้ดีหลีเตอะ ยัมพุทธะเสฏฐโฐ
ปะริวันนะผี สุจิง สัมมาธิมามาฯ

แหล่งข้อมูล

นายปลั่ง นवलแปง   อายุ 55 ปี

บ้านเลขที่ 9 หมู่ 8 บ้านไหล่น่าน ตำบลไหล่น่าน อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน

 054-781105